

Pekka Nygren

Puustoinen maatalous vai peltometsäviljely – toimitussihteerin mietteitä sanastojen laatimisesta

Nygren P. (2020). Puustoinen maatalous vai peltometsäviljely – toimitussihteerin mietteitä sanastojen laatimisesta. Metsätieteen aikakauskirja 2020-10427. Puheenvuoro. 2 p. <https://doi.org/10.14214/ma.10427>

Yhteystiedot Suomen Metsätieteellinen Seura, Viikinkaari 6, 00790 Helsinki

Sähköposti pekka.nygren@metsatiede.org

Hyväksytty 13.8.2020

Metsätieteen aikakauskirjan yksi tavoite on ylläpitää ja kehittää suomenkielistä metsäalan käsitteistöä. Siksi otimme ilahtuneena vastaan Rimhasen ym. **Tieteen tori -kirjoituksen** puustoinen maatalouden suomen- ja ruotsinkielisestä sanastosta. Aihe on ajankohtainen myös Suomen metsäkeskuksen aloittaman **metsäalan sanastotyön** näkökulmasta. Kirjoittajat määrittelevät artikkelinsa keskustelun avaukseksi.

Kommentoin käsikirjoitusta kirjoittajille, ensimmäisellä kerralla lähinnä laadintaperusteita ja sitä, millainen on hyvä termi ymmärrettävyyden ja suomen kielen näkökulmasta. Lisäksi kiinnitin huomiota siihen, että käsitteet liittyisivät mahdollisimman paljon olemassa olevaan sanastoon ja sen logiikkaan – siinä määrin kuin vuosikymmenien saatossa muotoutuneessa suomalaisessa metsäsanastossa on yhtenäistä logiikkaa. Toisella kerralla puutuin myös muutamaa yksittäisiin termeihin. Katsoin kuitenkin, että sanastokeskustelua on parempi käydä esimerkiksi tällä palstalla kuin toimituksen ja kirjoittajien välisessä luottamuksellisessa kirjeenvaihdossa.

Mietin pitkään, puutunko päätermiin puustoinen maatalous. Sen verran puutuin, että kerroin kirjoittajille pitäväni sitä parempana kuin vaihtoehtoa agrometsätalous. Emeritusprofessori Olavi Luukkanen käsittelee ansiokkaasti päätermiä omassa **puheenvuorossaan** ”Miksi vakiintunut peltometsäviljely-termi hylätään?” Tieteellisen tai ammatillisen termin tulee olla aihetta kuvaava, helppo käyttää siinä kielessä, jonka terminologiasta on kyse, looginen lähitermien kanssa, ja sillä on oltava määritelmä. Olavi Luukkanen nostaa esille vakiintuneisuuden. Onko vanha termi syytä hylätä, jos ammattikunta tuntee sen laajasti? Eläinten ja kasviston nimistöä laatineet saanevat harmaita hiuksia joidenkin vanhojen nimien sitkeydestä. Ilmeisesti valkohäntäpeura maistuu metsästäjän suussa paremmalta kuin valkohäntäkauris.

Monissa kielissä, kuten nykyisessä tieteen valtakielessä englannissa, termi koostuu joko yhdestä substantiivista tai adjektiiviattribuutista ja substantiivin yhdistelmästä. Suomeksi tämä kääntyy useimmiten yhdyssanana. On ihan hyvä, että nisäkkäiden nimistön laatijat ehdottavat nimeä valkohäntäkauris suoran käännöksen valkohäntäinen kauris (white-tailed deer) asemesta. Yhdyssana on suomen kielen mukainen tapa muodostaa uusia käsitteitä. Sanaliitto, tuo attribuutti-

substantiiviyhdistelmä, on myös hankalampi taivuttaa. Ainakin sanaliitto usein kömpelöityy entisestään taivutettuna. Suomen taksonominen nimistö koostuu varsin johdonmukaisesti yhdys-sanoista: sinikello, ei sininen kello, tai ruskosuohaukka, ei ruskea suohaukka. Tässä mielessä vanha peltometsäviljely on parempi termi kuin puustoinen maatalous. Rimhasen ym. vaihtoehtona esittämä agrometsätalous sisältää vieraskielisen osan, joka on kai jäämässä pois muodista. Agri-marketkin on taas Hankkija. Yhdyssanassa loppuosan tulisi olla tärkein ja alkuosan määritellä sitä. Agrometsätalous korostaa siis metsätaloutta. Peltometsäviljely korostaa viljelyä, jota pelto ja metsä määrittävät samanarvoisina.

Rimhanen ym. lienevät hylänneet peltometsäviljely-termin kuvaavuuden vaatimuksen takia. Todellakin puustoinen maatalous kuvaa paremmin sen kattamien tuotantojärjestelmien moninaisuutta. En osannut ajatella sen tulkintaa perhemetsätaloutena. Harvoin termi kuitenkaan sellaisenaan kattaa kaikkea sitä, mitä sen usein pitkäkin määritelmä. Mikäli termi on vakiintunut ja ammattikunnan hyvin tuntema, se voi olla muodollisesti epätarkka. Jokaiseen termiin kuuluu sen määritelmä, joka voi paikata itse termin puutteita. Puustoinen maatalous on määritelty Rimhasen ym. artikkelin alussa.

Tämän tarkastelun pohjalta peltometsäviljely on parempaa suomea ja vakiintunut termi, kun taas puustoinen maatalous on kuvaavampi. Niillä on sama määritelmä. Voittaako peltometsäviljely siis 2-1? Toivottavasti Metsätieteen aikakauskirjan lukijat ottavat asiaan kantaa perusteltujen puheenvuorojen kautta.

Kun olen edellä tarkastellut termien laadinnan yleisiä periaatteita, haluan ottaa esille Rimhasen ym. sanastosta esille termiryhmän, jota käsitelin jo julkaisua edeltäneessä keskustelussa kirjoittajien kanssa: hakamaa (wood pasture), metsälaidunnus (forest grazing), puustoinen laidun (silvopasture) ja puustoinen peltolaidun (agrosilvopasture). Ruotsiksi hakamaa (skogsbete/hagmark) ja puustoinen peltolaidun (hagmark (< 30 % kronslutning)) on erotettu latvuspeittävyuden mukaan. Olen ilahtunut vanhan hyvän hakamaa-termin käytöstä tässä yhteydessä. Muutoin ryhmä on melko sekava ja järjestelmien eroja on vaikea ymmärtää ilman määritelmiä. Ehdotin, että wood pasture käännettäisiin hakamaa ja silvopasture metsälaidun. Olisi aika loogista, että metsälaidunnus tapahtuu metsälaitumilla. Hakamaa on taas avoimempi laidun, jolla kuitenkin kasvaa merkittävässä määrin puita. Puustoinen peltolaidun on terneistä ongelmallisista, eikä se avaudu ilman määritelmää. Suomenkielinen termi johtaa ajatukset puustoiseen viljelymaahan, esimerkiksi käytäväviljelyalueeseen, jolla karja laiduntaa kesantoaikaan. Agrosilvopasture sisältää kuitenkin hyvin monimuotoisia tuotantojärjestelmiä.

Olen edellä useasti sivunnut määritelmien tärkeyttä termityössä. Rimhasen ym. tärkeän työn puute on määritelmien puuttuminen. Asiantuntija toki tuntenee useimmat määritelmät englanniksi. Suurin osa Metsätieteen aikakauskirjan lukijoista ei niitä tunne, puhumattakaan laajemmasta suomalaisesta yleisöstä. Toivonkin, että tämän tärkeän keskustelunavauksen jälkeen kirjoittajat lähettävät Tieteen torille tai mahdollisesti vertaisarvioitavana tiedonantona käsikirjoituksen, jossa on esitetty puustoisen maatalouden / peltometsäviljelyn sanasto määritelmineen. Sen avulla päästään hedelmälliseen keskusteluun tämän tärkeän tieteenalan suomenkielisestä termistöstä ja toivottavasti saavutetaan yhteisymmärrys siitä, onko kyseessä puustoinen maatalous vai peltometsäviljely.